

LA DIÀSPORA DELS VISIGOTS

Albert Vicent Ribera i Lacomba

ICAC

Troblem la primera menció sobre visigots probablement en l'historiador Tàcit, a finals del segle I dC, quan parla del poble germànic dels «*Gothones*». Ptolemeu, en el segle II dC, els situa al litoral bàltic de Polònia. Segons l'historiador got Jordanes, més tardà, del segle VI, els seus orígens devien estar a l'illa de Scandza (Escandinàvia) des d'on potser havien emigrat cap al sud. Però aquesta notícia deu entrar en el camp de la llegenda, encara que avui hi ha l'illa de Gotland, a la mar Bàltica, entre Suècia i Letònia.

L'arqueologia del nord de Polònia ha identificat la cultura de Willenberg-Wielbark en aquesta zona i en aquest període, i hi ha la possibilitat que corresponga als primers gots. Cap al segle II dC van emigrar al sud-est fins arribar a Ucraïna, des d'on van entrar en contacte amb les fronteres de l'Imperi romà a la Dàcia (Transsilvània) i el baix Danubi.

La seua existència i la seua bel·licosa presència es van fer més que evidents a partir de mitjan del segle III dC, quan van realitzar nombroses, massives i violentes incursions de saqueig a Dàcia, els Balcans i Àsia Menor. En unes d'aquelles, el 251, van derrotar i van matar l'emperador Deci, a Abritus (Bulgària). Va ser la primera vegada que un emperador romà moria en el camp de batalla a les mans dels bàrbars, però no seria l'última a les mans dels gots. Les seues terribles corregudes van continuar a partir de llavors fins que, el 269, l'emperador Claudi II els va derrotar de tal manera a *Naissus* (Nish, Sèrbia) que va ser anomenat «el Gòtic», i va venjar amb escreix la mort del seu predecessor.

Aquests coneguts atacs i combats del segle III van ser grans incursions de saqueig per a aconseguir botí i esclaus, i no van significar cap trasllat de població des de les seues bases a la plana ucraïnesa.

<1 *Solidus* de l'emperador Valente encunyat a Tessalònica, entre 364-367 dC.

Joseph Noël Sylvestre. *El saqueig de Rome el 410 pels Bàrbars*, 1890. Oli sobre tela, 197 x 130 cm. © Musée Paul Valéry.

Visigots i ostrogots cristianitzats

Les fonts històriques dels segles III i IV dC ja van diferenciar dos grups entre els gots, els greutungs, instal·lats més cap a l'est, i els tervingis a l'oest o, el que és el mateix, els ostrogots i els visigots. Aquests últims estaven en contacte directe amb la frontera danubiana de l'Imperi i segurament devien ocupar part de l'antiga província de la Dàcia, l'actual Transsilvània, abandonada per l'emperador Aurelià, cap al 270. A Romania, Moldàvia i Ucraïna es va estendre l'anomenada cultura Txèrniakhov o Sântana de Mureș, que devia correspondre als gots del segle IV.

L'estat de guerra amb els romans després del desastre de *Naissus* va continuar intermitentment, encara que els gots van ser contundentment derrotats novament per l'emperador Constantí que, curiosament, havia nascut a *Naissus*.

Però al llarg del segle IV no tots els contactes van ser violents, com demostra l'evangelització que va concloure amb la seua conversió al cristianisme de la mà del bisbe got Úlfila (341-348). Com aquest important succés va tindre lloc durant el regnat de Constanci II, que va imposar el credo arrià a l'Imperi, els gots van adoptar i van assumir amb fermesa aquesta variant cristiana, que va ser considerada herètica diversos anys després i pràcticament va desaparèixer del panorama religiós romà. Però els gots, i altres pobles bàrbars que l'havien adoptada, com els vàndals, s'hi van mantindre i es va convertir en una espècie de tret d'identitat de la nació goda enfront dels romans.

En aquesta conjuntura, a mitjan segle IV, es va consolidar un ampli i poderós estat got a Ucraïna, regit per l'ostrogot Hermanaric. No obstant això, va tindre curta

vida degut a la sobtada aparició dels huns des de l'estepa asiàtica, que van sotmetre els ostrogots durant un segle i van provocar la migració dels visigots/tervings cap al sud-oest, cap a l'Imperi romà.

Els visigots/tervings entren a l'Imperi romà: pau i guerra. *Adrianopolis*

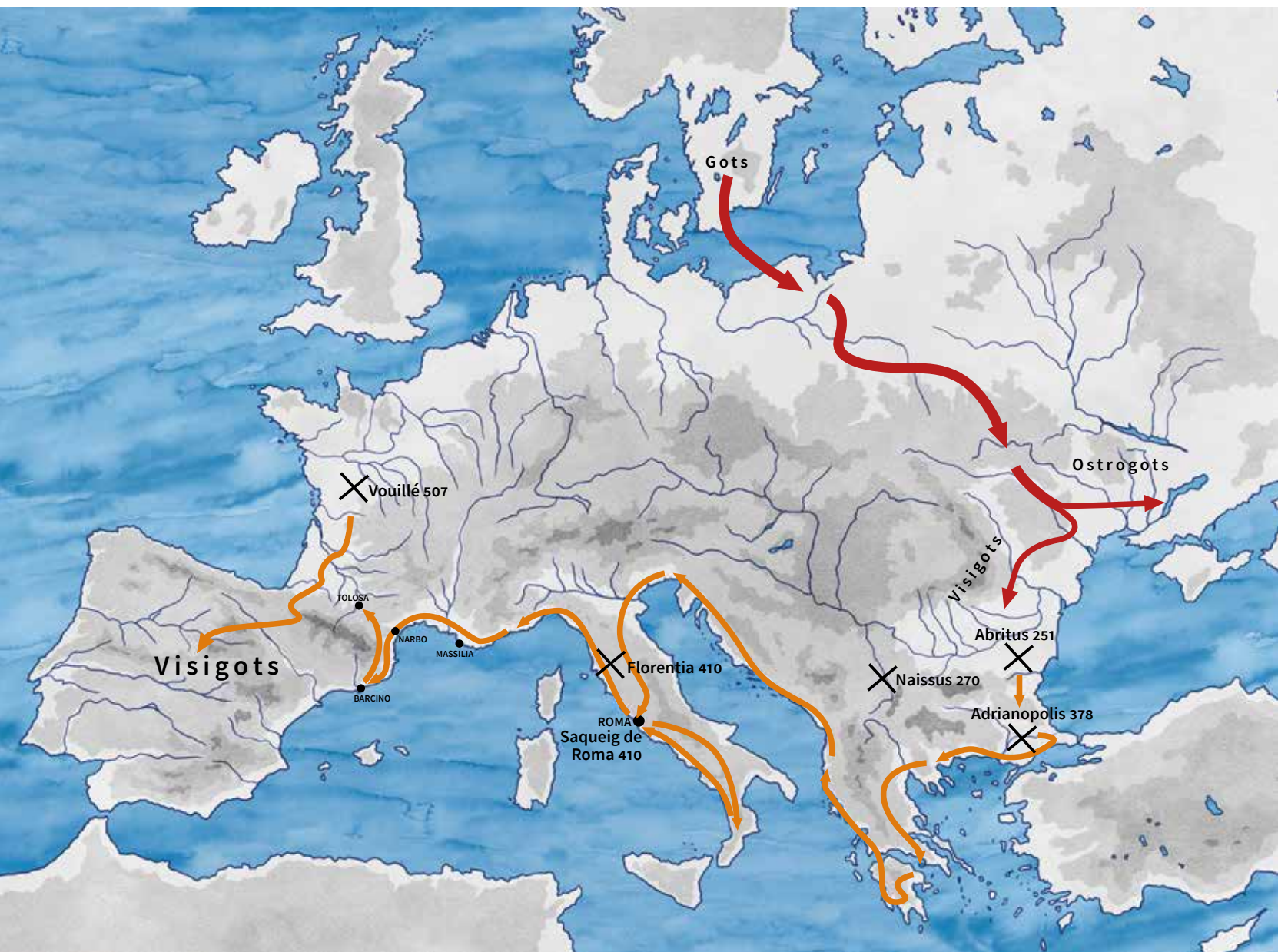
En arribar a la frontera danubiana, ara com tot un poble en moviment que fugia de feroços enemics, els líders visigots van sol·licitar de les autoritats romanes d'entrar al territori imperial per instal·lar-se pacíficament on se'ls assignara, que va ser la mateixa província per on havien entrat, la *Moesia Secunda*, al nord de l'actual Bulgària, a la vora del Danubi. Aquest trasllat pactat i pacífic del poble visigot va tindre lloc el 375.

Però una vegada allí, la situació va anar empitjorant des del principi, pel fet que les autoritats romanes van sotmetre a privacions aquesta massa d'emigrants a la qual van arrabassar els subministraments i la van portar a la fam canina, tal com narren els mateixos historiadors romans. Aquesta conducta d'autèntica extorsió, duta a terme per iniciativa pròpia d'alguns alts funcionaris corruptes, va provocar la sublevació general dels nous assentats.

La derrota de les tropes romanes locals i l'arribada de nous contingents bàrbars de més enllà del Danubi van provocar la intervenció directa de l'emperador Valente, que es trobava lluitant en la frontera persa. Al capdavant de l'elit de l'exèrcit d'Orient, l'any 378 Valente va ser derrotat i mort en la cèlebre batalla d'*Adrianopolis*, a Tràcia, prop de la mateixa Constantinoble. Aquesta

Francisco de Vogue. *Euric, rei visigot (420-484)*, 1750.
Pedra calcària, 285 x 120 x 110 cm. Plaça d'Orient, Madrid.
© Foto: Antonello Dellanotte

gran derrota, per a molts, va marcar l'inici de la fi del poder militar romà.

La posterior arribada de l'emperador d'Occident, Gracià, amb un altre exèrcit, va permetre controlar quelcom la situació i es va arribar a un tractat de pau el 382, gràcies al qual els visigots es van instal·lar a *Moesia Secunda*. A canvi d'això, havien de subministrar tropes al debilitat exèrcit romà d'Orient, ara regit per l'hispano Teodosi, designat emperador per Gracià.

Una dècada després hi hagué ocasió i necessitat d'aqueixes tropes godes per a lluitar contra un usurpador a Occident. En la batalla decisiva, la del Frígid, el 394, els gots de l'exèrcit oriental, situats per Teodosi en primera línia, van portar el pes de la lluita i van patir gran nombre de baixes, unes deu mil, la qual cosa va provocar bastant ressentiment en els supervivents, entre els quals es trobava Alaric.

Un poble de nou en marxa

L'any següent, el 395, va morir Teodosi com a únic emperador i l'Imperi es va tornar a dividir en dues parts, ara definitivament, entre els seus dos fills, l'oriental per a Arcadi i l'occidental per a Honori.

Molt ressentits per la massacre del Frígid i dirigits per Alaric, els visigots es van rebel·lar i van reclamar millors terres, i va començar un llarg trajecte que en el transcurs d'un segle els portaria a instal·lar-se definitivament a Hispània.

<| Migració dels visigots. Il·lustració: Espirelius.

Primer van passar diversos anys pels Balcans i Grècia, saquejant i lluitant, no sempre amb èxit, per l'acció del general romà Estilicó. Algunes vegades pactaven, ara amb l'Imperi d'Orient, que va ser el primer afectat per les seues ràtzies, ara amb el d'Occident, que servien els interessos d'un imperi contra l'altre. Finalment, l'Imperi d'Orient se'n va alliberar i va facilitar el seu trasllat a Occident. El 401 van arribar al nord d'Itàlia, sempre lluitant i saquejant per a sobreviure.

La seua arribada a Itàlia es va produir en un moment molt delicat per a l'Imperi, aclaparat, a més, per les invasions de sueus, vàndals i alans a la Gàl·lia i Hispània, dels ostrogots de Radagais a Itàlia i les usurpacions de Constantí i Geronci, a Britània i Hispània.

El saqueig de Roma, el 410, el preludi a la fi d'un món

Des d'inicis del segle IV, Roma ja no era la capital real de l'Imperi. Els emperadors a partir de Constantí, havien traslladat la seua residència a Milà, millor connectada, i, després, a Ravenna, millor protegida. A més, la creació d'una nova Roma a Orient, Constantinoble, va suposar una altra minva en la seua categoria. A partir d'aquest moment el valor de la Ciutat Eterna va ser més simbòlic que real, però molt simbòlic.

Sempre guiats per Alaric, al principi (402-403) van ser derrotats novament pel general Estilicó, que va ser recompensat amb el seu assassinat (408) per ordres de l'insensat emperador Honori. A partir d'aquest moment, els visigots van campar sense control per la península Itàlica i van assetjar diverses vegades Ravenna i Roma.

Finalment, amb una certa complicitat des de dins, van entrar a Roma l'agost del 410 i la van saquejar durant uns quants dies.

Aquest tràgic episodi va impactar psicològicament en tot el món conegut. Els cristians ho van veure com el preludi de la fi del món i un càstic pels pecats comesos. Els pagans, al contrari, ho van veure d'una manera diferent: un càstic per l'abandó dels déus tradicionals.

El botí va ser immens i entre els presoners es trobava Gal·la Placídia, filla de Teodosi i germana de l'inepte emperador Honori, tancat a Ravenna.

La migració del poble visigot va continuar cap al sud amb la idea de passar a la província d'Àfrica, l'actual Tunís, una de les províncies més riques de l'Imperi. Però Alaric va morir de malària prop de Cosenza, a Calàbria, i el nou rei, el seu cunyat Ataülf, va canviar d'idea i es van tornar a dirigir cap al nord. Es conta que Alaric va ser soterrat en una gran tomba repleta dels tresors que havien saquejat i que, perquè no fora espoliada, van desviar el riu Busento perquè la cobrira.

Des d'Itàlia el poble visigot va arribar al sud de França on es van instal·lar violentament i temporalment el 412. El 415 van ocupar Barcelona on van crear una espècie de cort reial i Ataülf es va esposar amb Gal·la Placídia. Després de l'assassinat d'Ataülf, els visigots, regits pel seu germà Vàlia, van fer un nou pacte el 416, pel qual van tornar la viuda d'Ataülf, Gal·la Placídia; van abandonar el nord-est d'Hispania; es van instal·lar controladament a Aquitània, al sud-oest de França, al voltant de Tolosa, i es van comprometre a lluitar contra els enemics de l'Imperi.

El regne de Tolosa

Aquest nou pacte va tindre efectes més duradors i va permetre els visigots disposar d'una base territorial estable durant quasi un segle, amb pau amb l'Imperi la major part del temps. No obstant això, la política respecte a Roma sempre havia sigut bipolar. D'una banda, hi havia una facció procliu a entendre's amb l'Imperi i a convertir-se en federats (aliats), que predominava quan Roma encara era forta. D'una altra, hi havia un altre grup clarament antiromà, que va augmentar el seu poder segons s'accentuava la decadència imperial. Ambdues tendències se solien rellevar en el poder, a vegades violentament.

A conseqüència del tractat, els visigots es van convertir en el braç armat de Roma a Hispania, on van derrotar i van reduir el regne dels sueus a Galícia i van expulsar els vàndals, que van passar a Àfrica, mentre la *Tarraconensis* romana en poder de l'Imperi. Sempre al servei de Roma, la seua participació va ser decisiva en la derrota d'Àtila a la batalla dels Camps Catalàunics, el 451, que cal considerar tant una victòria visigoda com romana. Allí va morir el seu rei Teodoric. Curiosament, en aquesta trobada bèl·lica els ostrogots van lluitar al costat dels huns. Poc després, el 453, va morir Àtila i el perill hun va desaparèixer tan sobtadament com hi havia aparegut, els ostrogots es van alliberar del seu jou i es van instal·lar a l'antiga província de Pannònia (Hongria), des d'on es van traslladar a Itàlia a finals del segle v.

La gradual decadència de l'Imperi d'Occident va ser aprofitada pels visigots per a augmentar el seu territori sense que hi haguera majors desplaçaments de la seua

població. Fins i tot van arribar a imposar un candidat seu com a emperador, Avit, bé que efímerament, entre 455-456. Especialment expansiu, i antiromà, va ser el regnat d'Euric (466-484), que va portar les seues fronteres al Loira i al Roine, va ocupar la *Tarraconensis* i va tutelar bona part de la península Ibèrica que, a excepció del regne sueu de Galícia, s'havia convertit en un territori atomitzat i autònom, més o menys regit per les antigues elits romanes. En aquests moments es degué produir la primera però encara minoritària emigració de visigots a Hispània.

La gran, i última, emigració visigoda a Hispània

Aquesta mateixa expansió per la Gàl·lia va entropesar amb la dels francs, que s'havien fet amb el control del nord i l'est de França. El conflicte va resultar inevitable i va acabar el 507 amb la derrota i mort del rei Alaric II, fill d'Euric, a la batalla de Vouillé.

Aquest desastre va suposar l'eixida ràpida del poble got del sud de la Gal·lia i el seu trasllat a Hispània. La catàstrofe per als visigots haguera sigut fins i tot major sinó fora per la intervenció a favor seu del rei ostrogot Teodoric, que va enviar tropes per a ajudar els seus «cosins» visigots i, sobretot, per a defensar els drets del seu nét, encara menor d'edat, Amalaric, fill d'Alaric II. Aquest intermediari ostrogot, que va suposar la incorporació de nous contingents gots des d'Itàlia, va permetre conservar part de les

possessions a la Gàl·lia, la Septimània (el Llenguadoc) i va facilitar, a la major part del poble visigot, el seu trasllat a la península Ibèrica. Alguns d'aquests nobles ostrogots, Teudis i Teudisel, van arribar a ser reis. El nucli principal de la població goda es va instal·lar a l'altiplà nord i a la contornada de Toledo.

Durant la primera meitat del segle VI els visigots, uns dos-cents mil, enfront d'uns sis milions d'hispanos, es van anar instal·lant a la major part de la Península, sobretot a les antigues províncies *Tarraconensis* i *Carthaginensis*. Però en bona part del territori la seua presència directa es va reduir a les guarnicions de les zones frontereres i de les principals ciutats, com *Emerita*, *Barcino*, *Valentia*, *Caesaraugusta*, *Hispalis* i altres poques més, que jal·loaven les principals vies de comunicació. La distribució dels bisbats arrians dona una bona idea d'aquest control territorial.

Fins a la conversió al catolicisme, el 589, la societat va estar molt separada per la barrera religiosa, però també per la prohibició de matrimonis mixtos i la segregació real, en la pràctica, de la població hispana.

Els visigots, doncs, es van instal·lar com una elit demogràficament minoritària però dominant, que va monopolitzar els ressorts polítics encara que va compartir els econòmics amb l'antiga jerarquia catòlica i les restes de la noblesa latifundista romana.